

Päivätanssit *— tragedia vai komedia*

Raija Snicker

Ihminen ei elä leivättä, mutta sirkushuveita hän elää. Elämä on kuitenkin mieluisampaa — ja ihminen tyytyväisempi, jos leivän rinnalla on myös sirkushuveja. Anniskeluravintoloiden päivätanssit ovat tämän päivän sirkushuveja — urbaaniin elämänmuotoon kuuluva ilmiö.

Puhtaina sirkushuveina ei päivätansseja voitane kuitenkaan pitää. Niillä voi olla lajin säilymistäkin edistäviä tehtäviä: päivätansseja pitävät ravintolat luovat puitteet toistensa seuraa etsivien ihmisten kohtaamiselle. Ne antavat periaatteessa mahdollisuuden myös pysyväisluonteisten ihmissuhteiden solmimiseen erityisesti vastakkaiseen sukupuoleen. Näin periaatteessa, muttei välttämättä todellisuudessa. Helsingin päivätansseja näyttää ainakin leimaavan hetkellisyys. Ne ovat kuitenkin näytelmä, joka katsotaan ja näytellään ja jota sen koommin ei ole. Helsingin päivätanssit ovat anonyymien ja myös toisilleen anonyymeiksi jäävien ihmisten juhlat; niitä leimaa leikki.

Alkoholitutkimussäätiö on ottanut rahoittaakseen näiden juhlien tutkimisen. On ottanut, vaikka monesti yhteiskunnan ”pintailmiöiden” selvittelyä ei pidetä tärkeänä; tämä suhtautumistapa on sopuisuudessa arvojärjestelmäämme olennaisesti vaikuttaneen protestanttisen etiikan kanssa. Onhan protestanttinen etiikka hyvin huvikielteistä, elämä kun jatkuu huveittakin.

Työtä päivätanssit-nimisen pintailmiön haltuun saamiseksi on tehty vuoden 1977 joulukuusta. Tutkimusta on johtanut sosiologian apulaisprofessori Elina Haavio-Mannila ja päätoimisesti tutkimusta on tehnyt kirjoittaja. Anniskeluun liittyvää asiantuntija-apua on saatu — myös tätä artikkelia kirjoitettaessa — Juhani Hakalta Alkosta.

Kirja, jona Päivätanssit-raportin on määrä ilmestyä, ilmestyyneen tämän vuoden lopussa tai ensi vuoden alussa.

Tutkimuksen tavoitteet ja aineiston keruu

Tutkimustavoitteena on ollut ”vangita päivätanssit sellaisina kuin ne ovat”. Tästä periaatteesta riippumattomiksi on kuitenkin nostettu seuraavat kysymykset: 1) Millaisia ihmisiä päivätansseissa käy? 2) Mikä saa ihmiset tulemaan niihin? Mitä löytyy tämän ainakin jo 1950-luvulla alkunsa saaneen ja 1960-luvulla voimistuneen ilmiön takaa? 3) Mikä on päivätanssien osuus alkoholin käyttökertoista ja miten päivätansseissa käytetään alkoholia?

Alun alkaen aineistoa oli tarkoitus kerätä osallistuvan havainnoinnin avulla ja koota tietoja vain Helsingistä. Menetelmä osoittautui kuitenkin rajoittuneeksi tavoitteisiin nähden ja rajoittuminen Helsinkiin tavoitteita vastaamattomaksi (esim. kohta 3). Niinpä aineistoa kerättiin

muualtakin ja muillakin tavoin:

1) Helsingistä valittiin neljä ravintolaa muita tarkemman tutkimuksen kohteeksi: kaksi perushintaryhmän ravintolaa Pitkäsillan pohjoispuolelta ja kaksi ylemmän hintaryhmän ravintolaa sen eteläpuolelta. Keväällä 1978 näissä järjestettiin — yhtenä päivänä kussakin — asiakaskysely. Kaikille päivätanssien aikaan ravintolaan saapuneille annettiin täytettäväksi kyselylomake. Lomakkeen täytti 630 henkilöä.

2) Samojen ravintoloiden tarjoilijoita pyydettiin keräämään valmiiden lomakkeiden avulla tietoja päivätanssiasiaakkaiden tilauksista muutamista oman asemansa pöydistä. Näin saatiin muistiin 175 henkilön saapumis- ja poistumisaika, tilaukset toimitusaikoineen ym. tietoja.

3) Alkon paikallisjohtajia puolestaan pyydettiin selvittämään päivätansseja pitävien ravintoloiden määrä alueellaan sekä keräämään niistä tietoja niin ikään valmiiden lomakkeiden avulla.

4) Eikä ”tanssimistakaan” ole unohdettu. Tutkimuksen kuluessa on käyty tarvittaessa Helsingin päivätansseissa, ja näiltä käynneiltä on kirjoitettu lähes 80 vapaamuotoista raporttia.

Tässä artikkelissa on tarkoitus raportoida joitakin tuloksia. Paino on paikallisjohtajien ja tarjoilijoiden keräämissä aineistoissa. Ensiksi kuvaillaan päivätansseja pitäviä ravintoloita ja niiden toimintaa, minkä jälkeen mennään päivätanssiin, otetaan pöytä ja tilataan. Muita ei tässä yhteydessä havainnoida. Tässä ei tehdä selkoa siitä, keitä näissä tansseissa käy. Paino on alkoholin käytön kuvaamisessa. Lopuksi tarkastellaan, mitä myönteisiä ja kielteisiä puolia on päivätansseissa käyvien kannalta sillä, että alkoholi on kiinteä osa tanssitilannetta.

Vuotuisten päivätanssikäyntien määrä

Vuodessa kertyy arviolta 1 790 000 päivätanssikäyntiä. Arvioon on päästy selvittämällä Alkon paikallisjohtajien välityksellä päivätansseja pitävien ravintoloiden luku ja tiedustelemalla näiltä ravintoloil-

ta päivittäisten päivätanssikäyntien määrää. Sellaisia päivätanssikäyntejä, joiden aikana nautitaan alkoholia, kertyy vuosittain arviolta 1 450 000; ravintoloiden johdolta pyydettiin arviota myös niiden käyntien osuudesta, joiden aikana ei tilata alkoholijuomia. Päivätanssikäyntien osuus kaikista sellaisista ravintoläkäynneistä, joiden aikana nautitaan alkoholia, on noin 5 %, jos prosentti lasketaan Juomatapatutkimuksen aineiston pohjalta (Ylönen 1979). Iältään 15—69-vuotiaan väestönsosan vuotuisista alkoholin käyttökertoista päivätanssien osuus on noin yhden prosentin verran. Prosentti on laskettu suhteuttamalla 1 450 000 käyntiä niihin alkoholin käyttökertoihin vuositasolla, jotka Juomatapatutkimuksessa vuonna 1976 tavoitettiin (ks. Simpura 1978).

Millaisissa ravintoloissa päivätansseja

Alkon paikallisjohtajien keräämien tietojen mukaan päivätansseja pidettiin syksyllä 1978 162 anniskeluravintolassa. Näistä toimi A-oikeuksin 98 % ja B-oikeuksin vain 2 %; vain, sillä koko maan ravintoloista toimi vuoden 1977 lopussa B-oikeuksin 15 %.

Omistussuhteiltaan päivätanssiravintolat ovat koko maan ravintolaverkkoon nähden keskimääräistä useimmin osuustoiminnallisia. Noin joka toinen päivätanssiravintola on osuustoiminnallinen (55 %). Koko maan ravintoloista niitä on 33 %. Alkon tytäryhtiöiden ravintoloita oli päivätanssiravintoloiden joukossa 6 %, mikä vastasi juuri niiden osuutta maan ravintolakannasta. Muut omistusryhmät ovat aliedustettuja, kuten yksityiset, joita päivätanssiravintoloista on 30 % ja koko maan ravintoloista 41 %.

Hintaryhmältään päivätanssiravintolat kuuluvat keskimääräistä jonkin verran harvemmin ylempään tai erityishintaryhmään, mikä näkyy taulukosta 1.

Kooltaan päivätanssiravintolat ovat —

¹Koko maan ravintoloita koskevat tiedot ovat vuoden 1977 joulukuulta.

Taulukko 1. Päivätanssiravintoloiden ja koko maan ravintoloiden jakautuminen eri hintaryhmiin

hintaryhmä	päivätanssi- ravintolat %	koko maan ravintolat %
perushintaryhmä	72	66
ylempi hintaryhmä	27	32
erityishintaryhmä	1	2
yhteensä (N)	100 (162)	100 (1 500)

Taulukko 2. Päivätanssiravintoloiden myynnin rakenne vuoden 1978 viimeisellä vuosikolmanneksella ja koko maan ravintoloiden myynnin rakenne vuoden 1977 joulukuussa

	päivätanssi- ravintolat %	koko maan ravintolat %
alkoholi	45	35
olut	20	23
ruoka	24	33
muu myynti	11	9
yhteensä (N)	100 (162)	100 (1 500)

mikä sopiikin tanssiravintolan kuvaan — keskimääräistä vähän suurempia. Asiakaspaiikkoja niissä oli keskimäärin 214; koko maan vastaava luku on 180. Myynnin rakenteen perusteella päivätanssiravintolat ovat keskimääräistä vähemmän ruokavaltaisia, kuten taulukosta 2 ilmenee.

Toiminta-ajatukseltaan päivätanssiravintolat ovat viihde- ja yleisravintoloita. Edellisiä on 62 % ja jälkimmäisiä 27 %. Onpa joukossa jokunen ravintolatyypityksen mukaan pubintyyppinenkin anniskelupaikka.

Alueellinen vaihtelu

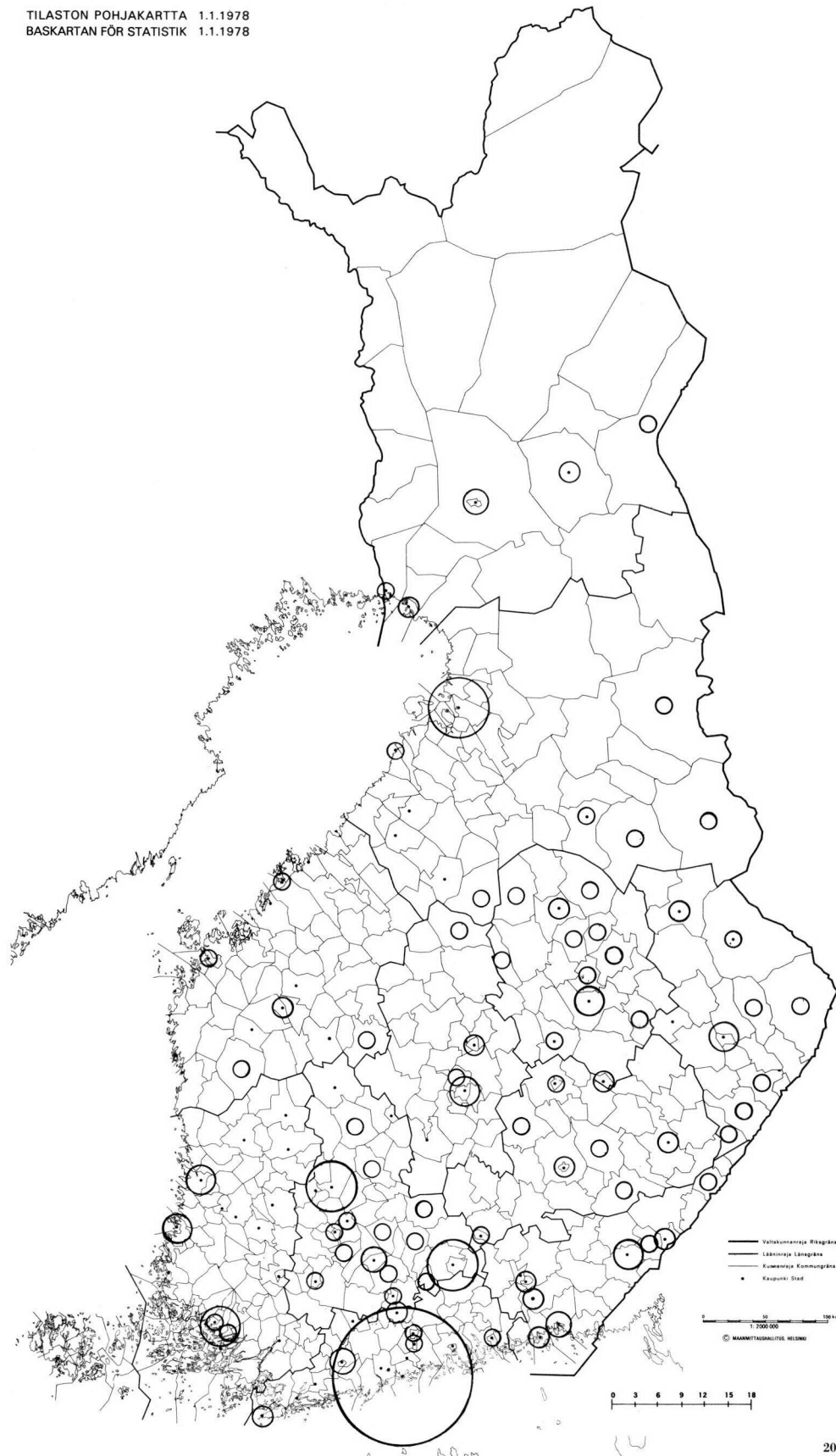
Eri lääneihin päivätanssiravintolat eivät ole jakautuneet tasaisesti, joskin niitä joka läänissä on (kartta 1). Laimeinta päivätanssitoiminta näyttää olevan Län-

si-Suomessa, jossa myös alkoholin kulu- tus henkeä kohti on keskimääräistä selvästi vähäisempää (Alkon vuosikirja 1978). Vilkkaimmin päivätansseja pidetään Itä-Suomessa, ja Itä-Suomessa myös käydään väestöpohjaan nähden enemmän päivätansseissa kuin Länsi-Suomes- sa. Itä-Suomessa ravintoloitsijoista joka viides on ottanut ohjelmistoonsa päivä- tanssit, Länsi-Suomessa vain joka kym- menes. Laskennallisesti joka toisella itä- suomalaisella voisi olla vuodelta 1978 yksi päivätanssiretki takanaan, mutta länsi- suomalaisilla vain viidellätoista sadasta. Muu Suomi sijoittuu idän ja lännen väliin sekä päivätanssien järjestämishalukkuu- dessa että tansseihin osallistumisessa. Alueelliset erot päivätanssien järjestä- misalttiudessa ja päivätansseissa käyn- nissä heijastanevat alueellisia asenne- eroja, viime kädessä suhtautumista alko- holiin. Edellyttäähän päivätansseihin me- no alkoholin käyttöä tai vähintään sen sietämistä, että muut vieressä juovat — vieläpä ”keskellä kirkasta päivää”.

Kaupungeissa kaikista päivätanssira- vintoloista sijaitsee 78 % ja muissa kunnissa 22 %. Kaikista arvioiduista käynneistä suuntautuu kaupunkiravinto- loihin kuitenkin 96 %; muiden kuntien osuudeksi jää vain 4 %. Tällä perusteella päivätansseja voi pitää urbaaniin elämän- muotoon kuuluvana ilmiönä.

Eniten päivätansseja pitäviä ravintoloi- ta on Helsingissä, jossa niitä oli 18 syksyllä 1978. Espoossa, Vantaalla ja Kauniaisissa ei ollut yhtään päivätanssien järjestäjää. Kaikista arvioiduista päivätanssikäyn- neistä tehdään Helsingin ravintoloihin 33 %.

Myöskään Helsingin kaupungin eri osiin eivät päivätanssiravintolat ole levittäyty- neet tasaisesti. Ne ovat keskittyneet kantakaupunkiin — vain yksi 18 ravinto- lasta sijaitsee esikaupungissa, ja kanta- kaupungissa ne ovat ryhmittyneet yh- täältä keskustaan ja toisaalta välittömästi Pitkäsillan pohjoispuolelle. Konttoristu- neissa kaupunginosissa (Kluuvi ja Kaar- tinkaupunki) päivätanssiravintoloita oli neljä. Muualle kantakaupunkiin niitä ei

ole riittänyt kuin Kallioon (4), Kamppiin (3), Alppiharjuun (2), Punavuoreen (2), Etu-Töölöön (1) ja Vallilaan (1) (Elinkeinöelämä ja työpaikat).

Päivätanssiravintolat näyttävät kartta-
neen väestöpohjaltaan keski- ja yläluok-
kaisia kaupunginosia. Vetoa ne näyttävät
tunteneen sen sijaan perinteisesti työ-
väenluokan kaupunginosaan. Historialli-
sesti katsoen ne ovat hakeutuneet alueil-
le, joilla vanhastaan tiedetään vietetyn
iloisinta elämää, alueille, joilla ovat aika-
naan vaikuttaneet Alhambra-, Eldorado-,
Ilonaitta-, Vihriä Helveti-, Pääskysenpe-
sä- ja Huntunhätä -nimiset maksullisen
rakkauden tyyssijit. Neljä ensiksi mainit-
tua paikkaa värjättivät Punavuoren ja
Kampin seutu ja kaksi viimeksi mainit-
tua Pitkäsillan pohjoispuolta. Oman li-
sänsä erityisesti näiden kaupunginosien
elämään antoivat aikoinaan myös salaka-
pakat (Nieminen 1951; Waris 1973).

Minä päivänä — mihin aikaan

Suurin osa niistä ravintoloista, joiden on
katsottu pitävän päivätansseja (=tanssit
aloitetaan säännöllisesti vähintään ker-
ran kuukaudessa ennen klo 18:aa), pitää
niitä viikoittain (90 %); näistä suurin osa
vain kerran viikossa (55 %). Joka päivä
päivätansseja pitäviä on 12 %. Suosituim-
mat päivätanssien pitopäivät ovat sun-
nuntai, tiistai, torstai ja keskiviikko.
Näistä on suosituin sunnuntai: tällöin
tanssitaan yli sadassa ravintolassa, muina
päivinä paljon harvemmissa. Tarjonta ja
kysyntä mukailevat toisiaan, kuten taulu-
kosta 3 ilmenee.

Varhaisimmillaan päivätanssit aloite-
taan klo 12 — lain salliessa väkevien
juomien ja viinien anniskelun aloittami-
sen. Suurin osa näistä tansseista aloite-
taan viimeistään klo 15 — ennen norma-
alin päivätyön päättymistä. Näin menette-
lee maanantaista sunnuntaihin 58—70 %
näistä ravintoloista. Loppuvalssi soi vii-

*Taulukko 3. Ravintoloiden valitsemat päivätanssien
pitopäivät ja päivätanssikäyntien määrä eri viikon-
päivinä*

viikonpäivä	päivätansseja ¹ lkm	käyntejä lkm
maanantai	37	3 361
tiistai	50	4 877
keskiviikko	46	4 783
torstai	48	4 704
perjantai	34	3 283
lauantai	37	4 165
sunnuntai	105	12 116
keskimäärin		5 327

¹Niitä 17 ravintolaa, joissa pidetään päivätanssit
harvemmin kuin joka viikko, ei ole otettu erikseen
huomioon tässä sarakeessa. Niitä on käsitelty aivan
kuin niissäkin olisi tanssit joka viikko. Jakauma on
tässä suhteessa "teoreettinen". Keskimääräisiä päi-
vätanssikäyntejä laskettaessa päivätanssien järjes-
tämisseus kuukausitasolla on sen sijaan otettu
huomioon. Käyntejä-sarake on tässä suhteessa
"todellinen".

meistään klo 20 (85—94 %). Sunnuntaisin
jatketaan vähän myöhempään, mutta
silloin myös aloitetaan myöhemmin. Päi-
vätansseja seuraavat pääsääntöisesti ilta-
tanssit, joita nämä ravintolat järjestävät
keskimäärin 5,5 iltana viikossa. Vaihdo-
s näkyy Helsingin päivätansseissa yleensä
musiikkijärjestelyjen muutoksista: nor-
maalia pidemmästä musiikkittomasta ajas-
ta, musiikkityypin vaihtumisesta tms.
Illalliskortin käyttöönotto on myös joissa-
kin tapauksissa erottanut päivä- ja ilta-
tanssit toisistaan. Kaikki ravintolat eivät
kuitenkaan vedä jyrkkää rajaa päivä- ja
iltatanssien välille. Erityisesti niissä ra-
vintoloissa, joissa juhlat alkavat norma-
alin päivätyön päätyttyä, klo 16—16.30, raja
on loiva. Jotkut mainostavatkin tansse-
jaan 9- tai 10-tuntisina maratontansseina,
joissa "Härman hitainkin ehtii". Syynä
menettelyyn on pyrkimys saada päi-
vätanssien aikaan sisälle tulleet jäämään
myös iltatansseihin. Erään helsinkiläisra-
vintolan johtaja kertoikin: "Kun nämä
päivätanssit aloitettiin liki kolme vuotta
sitten, tarkoitus oli, että väki vaihtuisi

Kartta 1. Päivätanssiravintolat syyskuussa 1978.
Ympyrän halkaisijan pituus kuvaa paikkakunnalla
olevien päivätanssiravintoloiden lukumäärää.

tuossa 8:n ja 9:n välissä — sinä aikana, kun orkesteri on pitkällä tauollaan — mutta nyt, kun näiden tanssien suosio on vakiintunut, niin me muutimme systeemiä. Kello 8:n ja 9:n välissä tulee nyt levymusiikkia. Tarkoitus on, ettei tunnelma laske päivätanssien jälkeen ja väki lähde.” Väki ei näy yleensä päivätanssien päätyttyä lähtevän, vaikka musiikitonta taukoa pidettäisiinkin. Ruuhkaa ei vaatenaulakolle muodostu. Toisin kuin muu yleisö havainnoitsijat ovat yleensä poistuneet ravintolasta ennen iltatansseja. Havainnointia ei ole ulotettu iltatanssien puolelle, niin otollisen vertailuperustan kuin iltatanssit päivätansseille olisivatkin tarjonneet.

Tanssi — tärkein tulon syy

Harvoin voi samoissa julkisissa tiloissa syödä, juoda, jutella, väitellä, neuvotella, hakailla, pelata, peseytyä, hoitaa luonnollisia tarpeitaan, vaihtaa asua, kuunnella laulua ja soittoa, laulaa, tanssia, seurata showta, lukea tai vain olla tai paeta vaikka vain kylmää — ravintolassa voi. Tämän lisäksi ravintola on eräänlainen teatteri. Tätä kaikkea voi myös seurata. Erona tavalliseen teatteriin on se, että jokainen on ravintolassa samanaikaisesti näyttämöllä ja katsomossa ja että kukin näytelmä kirjoitetaan, ohjataan, näytellään ja katsotaan samanaikaisesti ja vain kerran. Seuraavana päivänä tehdään jo uutta näytelmää uusin voimin uudelle yleisölle. Vain pääohjaajat, hovit, vahtimestarit, tarjoilijat jne., säilyvät samoina.

Niin erilaisia kuin nämä näytelmät saattavatkin olla, jotain yhteistä päivätanssit-nimisistä näytelmistä löytyy: se yhteinen on tanssi. Tanssia voidaan pitää päivätanssien päätoimintona (Goffman 1969). Sen voi aistia jo päivätanssiravintolan oven avatessaan: kadun melu voi vaihtua jo eteisessä tanssimusiikkiin. Tanssin dominoivuudesta kertoo myös se tapa, jolla ravintolan tarjoamia tiloja käytetään. Päivätansseissa etsiäydään tanssisaliin ja siellä taas paikoille, jotka edistävät tanssikontaktien syntymistä:

paikoille, joilta näkee ja/tai tulee nähdä. Tanssilattian reunamat, salin sisäiset ”liikennesolmut” ja vilkkaasti ”liikennöidytt” väylät vetävät erityisesti naisia puoleensa. Vaihtoehtoisia kontakteja — tanssista riippumattomia puhekontakteja — ei paikkavalinnoilla sen sijaan edistetä. Osittain jo varattuihin pöytiin ei hakeuduta, ei edes niiden naapuripöytiin, jos on varaa valita. Tanssihakuisuus näkyy myös tavasta, jolla liitytään muihin. Jos on hakeuduttava pöytään, jossa jo istutaan, naiset asettuvat naisten pöytään, miehet miesten. Jos hovimestari etsii pöydän — mikä Helsingin päivätanssiravintoloissa on harvinaista, joskin systemaattisesti käytössä yhdessä neljästä tutkimusravintolastamme — naiset saattavat esittää hovimestarille toivomuksen: Ei sitten missään tapauksessa miesten pöytään. Oman sukupuolen seurassa pysyminen pyritään turvaamaan — seka-seurasta kun ei haeta. Oman sukupuolen seurassa jo tullaan tansseihin, ellei tulla yksin. Asiakaskyselyyn vastanneista yksin tai oman sukupuolen seurassa saapui naisista 83 % ja miehistä 65 %.

Tanssi ei ole päätoiminto vain havainnointikäyntien perusteella. Näin on myös asiakaskyselyn mukaan. Tanssi oli yleisimmin mainittu päivätansseihin tulon syy 18 annetun ja yhden avoimen vaihtoehdon joukosta. Kaiken kaikkiaan 41 % (miehistä 31 %, naisista 54 %) kertoi tanssin vaikuttaneen tuloon joko yksinomaan tai osittain. Toiseksi yleisimmäksi syyksi osoittautui moniaineksinen ”tulin pitämään hauskaa” -vaihtoehto. Niin miehistä kuin naisistakin tämän vastauksen antoi 33 %. Harmaata arkea oli lähtenyt pakoon 18 % (miehistä 13 %, naisista 24 %) ja ajantappoon 14 % (miehistä 18 %, naisista 7 %).

Tanssikontakti on päivätansseissa tärkein sukupuolten välistä vuorovaikutusta välittävä mekanismi, pääsylippu vastakkaisen sukupuolen läheisyyteen. Se antaa yhtäältä mahdollisuuden eriaistiseen sanalliseen vuorovaikutukseen: ajatusten vaihtoon tanssin aikana, jutun jatkamiseen sen jälkeen ja tilaisuuden keskustelu-(ystävyyss-)suhteen solmimi-

seen. Tuohan tanssi puhe-etäisyydelle. Toisaalta se tuo myös sille etäisyydelle, jolta aukeaa mahdollisuus eriaistiseen seksuaaliseen vuorovaikutukseen, ns. henkilökohtaiselle revierille tai sen rajalle. Tämä raja voidaan tarkoituksellisesti murtaa lähinnä kahdesta syystä: joko vahingoittamisen tai rakastamisen tarkoituksessa (Morris 1977). Tanssikontaktissa ensiksi mainittu ei voi tulla kysymykseen; jäljelle jää rakastaminen. Tanssiin kutsu ja tanssiin lähtö ovat ensimmäiset vaiheet tässä vuorovaikutuksessa. Ne ovat merkkejä siitä, että on eräällä tavalla tullut hyväksytyksi seksuaalisena olentona; mielihyväkuinen ihminen kun ei hakeudu vapaaehtoisesti vastenmieliseltä tuntuvan fyysiseen läheisyyteen. Kaiken tämän lisäksi tanssi tarjoaa myös mahdollisuuden liikunnaniloon.

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista käydä kertomaan siitä, minkäasteisia odotuksia päivätansseissa käyvät kohdistavat päätoimintoon, miten he näyttämöllä käyttäytyvät saavuttaakseen päämääränsä ja missä määrin he onnistuvat. Sen sijaan paneudutaan siihen ristiriitaan, joka vallitsee asiakkaiden ilmoittamien tulomotiivien ja ravintoloiden alkuperäisten tehtävien välillä.

Ravintoloiden tehtävät ja asiakkaiden tulomotiivit

Ravintoloiden alkuperäisenä päätehtävänä on valmiiden ruoka- ja juoma-annosten myyminen paikan päällä nautittaviksi. Tästä riippuu ravintolan kannattavuus. Päivätansseissa asiakkaiden tulomotiivit näyttävät olevan varsin etäällä ravintolan alkuperäisestä tehtävästä: vain 14 % asiakaskyselyyn vastanneista kertoi tulleensa käyttämään ravintolan maksullisia palveluja eli syömään tai juomaan. Loput (86 %) sanoivat tulleensa syistä, jotka eivät välttämättä ole hyödyksi järjestäjien taloudelle, yleisimmin tanssin takia. Ravintoloitsijoiden kertoman mukaan tanssista aiheutuvat päivätanssien suurimmat kustannukset, jos ravintolassa on orkesteri soittamassa. Syöminen ja juominen, joiden järjestäjät soisivat olevan pääasia, ovat päivätanssien asiakkaille sivutoiminto. Asiakkaat voivat omalta osaltaan ratkaista ristiriidan tilaamalla

ruokaa tai juotavaa, vaikka eivät olisi-kaan nälkäisiä tai janoisia tai vaikka heidän ei tekisikään mieli ottaa lasillista tai paria tai enemmänkin. Ravintoloitsijat voivat puolestaan tulla vastaan ja periä korvauksen vain siitä, minkä vuoksi asiakkaat ravintolaan tulevatkin, eli loitontua alkuperäisestä tehtävästään; tässä tapauksessa muuttua tanssitilan vuokraajiksi ja soittajien hankkijoiksi, ts. tanssien järjestäjiksi. Päivätansseja pitävistä ravintoloista yksi oli alkanut periä pääsymaksua. Pääsymaksun perimistä ulkonaisesti muistuttava käytäntö on lunastuttaa ovella pikkuateriaan oikeutava kortti. Tätä menetelmää sovelsi joskus tai aina päivätansseissaan 160 vastanneesta ravintolasta vain 10. Näiden joukossa on yksi tutkimusravintoloistamme, joka näyttää olevan Helsingin suosituimpia päivätanssipaikkoja.

Ruokaa vaiko vain juomaa

Oleskelunsa ravintolassa voi maksaa ruokaa ja/tai juomaa tilaamalla. Viihderavintoloiden asiakkaat rahoittavat ravintolassa olonsa yleensä tilaamalla pelkästään juotavaa. Näin menetteli myös suurin osa niistä 175 henkilöstä, joita neljässä tutkimusravintolassa seurattiin. Ruokaa tilasi 33 %. Syöminen ei tietenkään sulje pois juomistakaan. Anniskeluravintolassa voi valita alkoholittomia juomia tai alkoholi-juomia; enemmistö (86 %) tilasi alkoholi-juomia, ruokaa tilanneista vastaava prosentti oli 78. Alkon paikallisjohtajien keräämien tietojen mukaan päivätansseissa nautitaan alkoholia arviolta neljällä käynnillä viidestä (81 %). Asiakaskyselyyn vastanneista 74 % kertoi nauttivansa päivätansseissa lähes poikkeuksetta alkoholia, joskus sitä arveli tilaavansa 19 % ja niitä, jotka eivät kertomansa mukaan nauttineet päivätansseissa koskaan alkoholia, oli 7 %.

Aineistosta riippuen noin 80 % tilaa päivätansseissa alkoholia. Asiakaskyselyyn vastanneista kuitenkin vain 12 % kertoi alkoholin vaikuttaneen tuloonsa joko osittain tai yksinomaan. Asiakkaiden

ilmoittamien tulomotiivien ja todellisen käyttäytymisen välinen juopa näyttää syvältä. Todellinen ero on tuskin kuitenkaan näin suuri. Erityisesti miesten motiiviksi osoittautunut hauskanpito pitää sisällään paitsi laulun ja naiset myös viinin. Naiset puolestaan ovat voineet merkitä motiivikohtaan ”tulin hakemaan piristystä arjen harmauteen” rasteja, joiden paikka voisi olla myös alkoholi-kohdassa: tulin ottamaan lasillisen tai pari tai humalat. Joskaan asiakkaiden tulomotiivien ja käyttäytymisen välinen ero ei liene niin jyrkkä kuin esitettyjen lukujen valossa voisi olettaa, suunta lienee kuitenkin oikea: päivätansseihin tullaan alkoholin takia harvemmin kuin sitä paikan päällä tulee nauttineeksi.

Nauttimista vai ryypäämistä

Ryypäämään ei päivätansseissa kuitenkaan ratketa, jos vertailuperusteena pidetään iltatansseja. ”Kyllä täytyy sanoa, että nämä päiväjortsut ovat menneet hyvin. Ei sitä tarvi tuolla salin puolella päivällä juuri poiketa”, luonnehti asiaa erään tutkimusravintolamme vahtimestari. Alkon paikallisjohtajien mukaan noin 70 % ravintoloista oli sellaisia, joissa alkoholin käyttö oli päivätansseissa iltatansseihin verrattuna vähäisempää: selvästi vähäisempää 31 %:ssa ja vähäisempää 39 %:ssa. Saman verran käytettiin alkoholia sekä päivä- että iltatansseissa 28 %:ssa ravintoloista. Iltatansseihin verrattuna alkoholin käyttö oli vain harvoissa ravintoloissa runsaampaa (1 %) ja selvästi runsaampaa (1 %). Ravintoloista 4 % oli sellaisia, joista ei saatu tietoa alkoholin käytön eroista, ja 3 % jäi vertailun ulkopuolelle, koska niissä ei ole iltaisin tanssia.

Suurin osa (63 %) niistä henkilöistä, joiden alkoholin käyttöä seurattiin neljässä tutkimusravintolassa, jätti tilaamisen enintään kolmeen juomaan (taulukko 4). Naisista enemmistö (59 %) tilasi enintään kaksi kertaa ja miehistä enemmistö (61 %) enintään neljä kertaa. Eniten tarjoilijaa työllistänyt henkilö jätti 13 alkoholitilau-

Taulukko 4. Alkoholitilausten määrän jakautuminen

tilauksia	naiset %	miehet %	yhteensä %
1	28	13	20
2—3	50	36	43
4—5	15	24	20
6—7	7	13	10
8—9		7	4
10—11		6	2
12—13		1	1
yhteensä (N)	100 (72)	100 (78)	100 (150)

ta. Keskimäärin alkoholia tilattiin 3,4 kertaa.

Päivätansseissa nautittiin alkoholia keskimäärin 6,2 cl (100 %:n alkoholiksi laskettuna) henkilöä kohden. Osa tästä määrästä juotiin tosin iltatanssien puolella. Aikaa ensimmäisestä tilauksesta viimeiseen kului keskimäärin 2 tuntia 15 minuuttia ja ensimmäisestä tilauksesta poistumiseen 3 tuntia 15 minuuttia. Uusi juoma tuotiin pöytään keskimäärin 50 minuutin välein. Väkeviä juomia tilasi valtaosa eli 83 %; näistä pelkästään väkeviä 61 %. Vain 17 % huuhtoi pois arjen harmauden pelkällä miedolla juomalla, yleisimmin oluella.

Naiset joivat useammin kuin miehet pelkästään mietoja juomia (naiset 24 %, miehet 10 %). Naiset joivat myös 100 %:n alkoholiksi laskettuna vähemmän kuin miehet (naiset 4,8 cl, miehet 7,5 cl). Miehet tosin viihtyivät pöydissään hieman pidempään kuin naiset. Myös keskimääräinen tilaustahti oli naisilla verkkaisempi kuin miehillä, ja naiset myös aterioivat hieman useammin. Miehet olivat ravintoloiden kannalta parempia asiakkaita: miehet käyttivät keskimäärin 33 mk ja naiset vajaat 20 mk.

Joskin päivätansseissa juodaan iltatansseihin verrattuna vähän, ne henkilöt, joiden alkoholin käyttöä seurattiin, eivät juoneet kovinkaan vähän, jos mittapuuna pidetään humaltumista. Ravintoloiden

perusannokset on mitoitettu siten, että ne sisältävät jokseenkin saman määrän absoluuttista alkoholia. Jos uusi annos tilataan korkeintaan kerran kahdessa tunnissa, juodaan tavalla, joka ei juuri humalluta. Maksa polttaa (70 kg:n painoisella henkilöllä) alkoholia keskimäärin 14 g kahdessa tunnissa. Tutkimusravintoloissa yleisimmin nautitut juomat, votka ja gini, sisältävät perusannoksina keskimäärin 14–15 g absoluuttista alkoholia. Havainnoinnin kohteena olleet henkilöt joivat mainittua normia nopeammin, jossain määrin humalahakuisesti, mutta eivät keskimäärin perisuomalaisittain. Näiden 150 alkoholia käyttäneen ja kaikkiaan 175 havainnoidun henkilön alkoholin käyttö ei kuitenkaan kerro, miten alkoholia käytetään niiden lähemmäs 1 800 000 päivätanssikäynnin aikana, joita vuodessa arviolta kertyy. Kuvattujen tapausten perusteella ei voi yleistää. Nämä tapaukset ovat pikemminkin ainutkertaisia kuin yleisiä. Päivätansseissa tapahtuvan alkoholin käytön luonteesta tiedämme vain, että päivätansseissa alkoholia käytetään vähemmän kuin iltatansseissa. Paljonko iltatansseissa alkoholia käytetään on sitten eri asia.

Keskustelua

Tanssi on kontakti, joka antaa ja ottaa. Tanssiin kutsu hivelee itsetuntoa, ”rukaset” ja ”seinäkoristeeksi” jääminen vaikuttavat sen sijaan käänteisesti. Tanssi on leikkiä hyväksytyksi ja torjutuksi tulemisen välimailla. Paitsi tätä tanssi on myös mielihyvää synnyttävää liikuntaa. Jo puolitoistavuotiaiden lasten voidaan havaita reagoivan tanssille ominaisilla liikkeillä rytmimusiikkiin — ja nauttivan siitä ilmiselvästi (Rust 1969). Jo pelkkään liikunnaniloon pohjautunee se, että tanssi on voinut institutionalisoitua inhimillistä nautinnosta kaiketi kaikkien kulttuurien tuntemaksi huviksi.

Tätä huvia ei kuitenkaan ole aina katsottu suopeasti. Tanssia on pyritty patoamaan milloin

minkinlaisin keinoin. Talonpoikaisyhteiskunnassa tanssi oli kanavoitu vakiintuneisiin juhliin. Muunlaisia tansseja yritettiin tukahduttaa, esim. ns. nurkkatansseja, joita järjestivät yleensä kylänpojat. Ajoittain ja paikoittain tanssien järjestäminen oli kokonaan kielletty; luvattomasta tanssimisesta saatettiin rangaista sakoin ja häpeärangaistuksin (Tanhuvakka 1977). Tanssikiellot leimasivat erityisesti 1700-lukua. Osa niistä vakiintuneista juhlista, joiden yhteydessä tanssittiin, oli työnjuhlia. Tällaisissa juhlissa tanssi oli usein alistettu työlle. Esimerkiksi talkootansseihin osallistumiseen oli hankittava ensin oikeus työnteolla, joskin ”kuokkiminenkin” näyttää olleen vakiintunut tapa (esim. Asplund & al. 1978).

Sitten talonpoikaisyhteiskunnan tanssiin kohdistuva kontrolli on laantunut. Jo viime vuosisadan lopulla tansseja alettiin kieltojen sijasta säädellä entistä selvemmin; tanssi pantiin verolle. Kylänvanhimman oli määrä valvoa tansseja ja tanssien pidosta tuli ilmoittaa lain ja järjestyksen valvojille (Sarmela 1969). Tämä käytäntö on siirtynyt pääpiirteissään tälle vuosisadalle.

Joskin tanssiin kohdistuva kontrolli on väljentynyt, piian roolista ei tanssi näytä päässeen vieläkään. Jo viime vuosisadan lopulla tanssien järjestäminen alkoi siirtyä lähinnä talollisten ja kylänpoikien käsistä teollisen yhteiskunnan synnyttämille yhdistyksille ja seuroille ja tanssi tuvista ja riihistä seurojentaloille. Seurat ja yhdistykset rahoittivat tanssin avulla toimintaansa (esim. Hakulinen 1955). Anniskeluravintoloissa tanssi palvelee myyntiä.¹ Alkoholi ja tanssi näyttävät tosin aiemminkin vetäneen toisiaan puoleensa. Talonpoikaisyhteiskunnankin vakiintuneissa juhlissa juotiin, joissain jopa runsaasti (Sarmela 1969), ”naukkailu” ei ollut vierasta seurojentalojen tansseissaakaan. Alkoholin käytöllä ei kuitenkaan aikaisemmin ollut sosiaalisen pakon piirteitä, kuten anniskeluravintoloiden tansseissa voi sanoa olevan: on vaikea muulla

¹ Siitä, missä määrin anniskeluravintoloissa tanssitaan, ei ole analysoitua tietoa (Uudenmaan lääninhallitus). Poliisipiirien päälliköiden ja lääninhallitusten myöntämien lupien perusteella asia olisi mahdollista selvittää.

tavoin kuin alkoholia tilaamalla korvata ravintolalle mahdollisuus tanssia siellä.

Protestanttisen etiikan valossa tanssin ja alkoholin liitto on kielteinen ilmiö; anniskeluravintoloiden tanssit — myös päivätanssit — on huvi, jossa ”yksi paha edistää toista”. Tämä etiikka ei kuitenkaan ole ainoa mittapuu, jolla päivätansseja voidaan arvioida. Voidaan ensinnäkin kysyä, mitä kielteisiä ja myönteisiä funktioita tanssilla on. Onko tanssi jotain niin pahaa, että sitä pitää verottaa, kun joitakin muita vapaa-ajankäyttömuotoja samanaikaisesti tuetaan valtion varoin. Alkoholipoliittisesti on kuitenkin kiintoisampaa pohtia, mitä hyötyä ja haittaa 1) päivätansseissa käyville ihmisille, 2) järjestäjille ja 3) koko yhteiskunnalle on siitä, että tanssi on kytketty alkoholin myyntiin.

Päivätansseissa käyvien kannalta tarkastelun lähtökohdaksi voidaan ottaa kysymys, edistääkö vai ehkäiseekö alkoholin käyttö päivätansseissa tanssiin kohdistuvien odotusten toteutumista. Periaatteessa kysymykseen voi vastata: edistää ja ei edistä. Myönteisenä puolena on alkoholin estoja vähentävä vaikutus: alkoholi edistää teoriassa tanssikontaktien muodostumista. Ihminen on mielihyvähakuinen ja mielihyvähakuisuudessaan hän karttaa sellaista, minkä tietää aiheuttavan mielipahaa. Torjutuksi tuleminen synnyttää mielipahaa ja tanssikontaktiin liittyy aina tämä mahdollisuus. Alkoholi voi laukaista torjutuksi tulemisen pelon ja avata mahdollisuudet siihen, mitä tanssi voi tarjota. Alkoholilla voi olla myös kielteinen vaikutus. Alkoholin nauttiminen piirtyy — enemmän tai vähemmän havaittavasti — käyttäytymiseen. Humaltumisen oireet eivät edistä tanssikontaktin syntymistä. Häiritsevästi päihtynyt voidaan jopa poistaa ravintolasta.

Alkoholilla on tansseissa täten kahtalainen vaikutus: vähän käytettynä se edistää tanssikontaktien muotoutumista, mutta paljon käytettynä se voi ”pilata kaiken”. Eniten runsaan alkoholin käytön takia voivat menettää ne, jotka tanssikontakteilta eniten odottavat, ne, joilla on

tanssikontaktin välitöntä antia voimakkaampia odotuksia esim. seksuaalisella ulottuvuudella.

Pysyviä keskustelu-/seksuaalisuhteita ei päivätansseissa juurikaan etsitä eikä alkoholiakaan käytetä iltatansseihin verrattuna paljon. Tämän perusteella päivätanssit eivät näytä olevan ainakaan tragedia. — Mutta päivätanssithan eivät ole kuin viitisen prosenttia kaikista niistä ravintolakäynneistä, joiden aikana alkoholia nautitaan.

Kirjallisuus

Oy Alko Ab:n vuosikirja 1978. Helsinki 1979

Asplund, Anneli, Jalkanen, Pekka & Laaksonen, Pekka: Tilulii. Perinnemuusiikkia Uudeltamaalta. Levyantologia. SKS, Helsinki 1978

Goffman, Erving: Behavior in public places. Toronto 1969

Hakulinen, Janne: Työväentalokysymys. Lappeenranta 1955

Kantakaupungin osayleiskaava 13. 4. Perusselvitykset. Elinkeinoelämä ja työpaikat. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto 9. 3. 1972

Morris, Desmond: Eleet kertovat, ilmeet puhuvat. Helsinki 1977

Nieminen, Armas: Taistelu sukupuoli-moraalista. Avioliitto- ja seksuaalikysymyksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle, I. Helsinki 1951

Rust, Frances: Dance in society. An analysis of the relationship between the social dance and society in England from the Middle Ages to the present day. Prescott 1969

Sarmela, Matti: Reciprocity systems of the rural society in the Finnish-Karelian culture area with special reference to social intercourse of the youth. Suomalainen tiedeakatemia, Helsinki 1969

Simpura, Jussi: Suomalaisen juomata-
vat vuosina 1969 ja 1976. Juomiskertojen lukumäärä ja ominaisuudet. Alkoholipo-

liittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 120, 1978

Tanhuvakka, toimituskunta: Bergholm, Kari, Laaksonen, Liisa, Rausmaa, Esko, Rausmaa, Pirkko-Liisa & Tamminen, Paavo. Porvoo 1977

Waris, Heikki: Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle. Tapiola 1973

Ylönen, Keijo: Jussi Simpuran edellä mainitun juomatapatutkimuksen aineiston jatkoanalyysi. Käsikirjoitus.

Alkoholipoliitiikka Vol. 44: 183—193, 1979